

OBSAH

ÚVOD	3
ČÁST OBECNÁ	4
(M. Valenta)	
1 Pojetí psychopedie a její postavení v systému věd (M. Valenta, O. Ješina).....	4
1.1 Pojetí psychopedie.....	4
1.2 Postavení psychopedie v systému věd.....	5
2 Terminologie v psychopedii (M. Valenta, O. Ješina).....	7
3 Z historie péče o osoby s mentálním postižením či jinou duševní poruchou	18
4 Práva osob s mentálním postižením (J. Michalík)	31
4.1 Vybrané mezinárodní dokumenty o ochraně práv osob s mentálním postižením.....	32
4.2 Svěprávnost.....	34
4.3 Právní a faktické důsledky omezení svěprávnosti	38
4.4 Diskriminace a antidiskriminace.....	39
4.5 Kdy se o diskriminaci nejedná.....	43
4.6 Právní prostředky ochrany před diskriminací.....	44
5 Specifika osobnosti klienta s mentálním postižením i dalšími duševními poruchami	46
5.1 Osoby s mentálním postižením.....	46
5.2 Osoby s jinou duševní poruchou.....	51
5.2.1 Děti s poruchou autistického spektra (PAS).....	51
5.2.2 Děti s poruchami chování a emocí.....	52
5.2.3 Duševní onemocnění	53
5.2.4 Příklad kombinace diagnóz duševního onemocnění a mentálního postižení	54
6 Etiologie mentálního postižení	56
6.1 Prenatální příčiny	56
6.2 Perinatální příčiny	57
6.3 Postnatální příčiny.....	57
7 Diagnostika v psychopedii.....	59
7.1 Klinické diagnostické prostředky	60
7.1.1 Anamnéza.....	60
7.1.2 Pozorování.....	61
7.1.3 Rozhovor.....	63
7.1.4 Dotazník.....	65
7.1.5 Analýza produktů činnosti	66
7.1.5.1 Analýza písma.....	66
7.1.5.2 Analýza hry	67
7.1.5.3 Analýza kresby.....	72
7.1.6 Případová studie	77
7.2 Testové metody.....	78
7.2.1 Didaktické testy.....	78
7.2.2 Sociometrické testy	79
7.2.3 Psychodiagnostické metody.....	80
7.2.3.1 Vývojové škály	80
7.2.3.2 Pojetí inteligence a jejího testování.....	81

7.2.3.3	Testy specifických funkcí a schopností (M. Valenta, O. Ješina)	84
8	Edukační systém a služby sociální péče určené osobám s mentálním postižením	89
9	Alternativní přístupy k edukaci a péči o osoby s mentálním postižením	96
9.1	Slovo o alternativě	96
9.2	Alternativní pedagogické koncepce 20. století	97
9.3	Antropozofická pedagogika	102
9.3.1	Waldorfská škola	103
9.3.2	Camphillské léčebné komunity	104
10	Terapeutické přístupy v péči o osoby s mentálním postižením (M. Valenta, O. Müller, J. Dosedlová)	113
10.1	Klasifikace a charakteristika terapií využitelných v péči o osoby s mentálním postižením	114
10.2.	Terapie hrou	114
10.3.	Činnostní a pracovní terapie	115
10.4.	Psychomotorická terapie	117
10.5.	Terapie s účastí zvířete	119
10.5.1	Hipoterapie	119
10.5.2	Canisterapie	121
10.6.	Expresivní terapie	122
10.6.1	Muzikoterapie	123
10.6.2	Dramaterapie	127
10.6.3	Arteterapie	132
10.6.3.1	Volný výtvarný projev	135
10.6.3.2	Volný výtvarný projev při hudbě	135
10.6.3.3	Muzikomalba	135
10.6.3.4	Asociativní výtvarný projev při hudbě	136
10.6.3.5	Skupinové výtvarné činnosti	136
10.6.3.6	Řízený výtvarný projev	136
10.6.4	Biblioterapie	136
10.6.5	Tanečně-pohybová terapie	139
11	Alternativní a augmentativní komunikace (M. Valenta)	146
12	Raná péče u jedinců s mentálním postižením (P. Jurkovičová)	161
12.1	Počátky a vývoj rané péče	161
12.2	Význam plasticity mozku pro ranou péči	162
12.3	Rodina jako partner i klient v rané péči	163
12.4	Raná péče jako komplex služeb	165
12.4.1	Cíle a služby rané péče	166
12.4.2	Principy služeb rané péče/intervence	166
12.5	Proces rané péče	167
12.6	Programy rané péče	168
12.6.1	Model Provázení	171
12.6.2	Program Portage	172
12.7	Poskytovatelé služby rané péče v České republice	174
12.7.1	Asociace pracovníků v rané péči	174
12.7.2	Společnost pro ranou péči	174
12.7.3	Slezská diakonie	175
12.8	Týmová spolupráce při rané péči	175
13	Psychopedická andragogika a gerontagogika (O. Müller, Z. Kozáková)	178
13.1	Pojetí a postavení v systému věd	178
13.2	Základní terminologie v oblasti psychopedické andragogiky	184
13.2.1	Specifika dospívání a dospělosti člověka s mentálním postižením	185

13.3	Základní terminologie v oblasti psychopedické gerontagogiky	190
13.4	Specifika seniorského věku v psychopedickém kontextu	194
13.4.1	Involuční a chorobné změny ve stáří	199
13.4.2	Demence způsobená Alzheimerovou nemocí	205
13.4.3	Klinický obraz demence způsobené Alzheimerovou nemocí	206
13.4.4	Podpora osob seniorského věku závislých na péči.....	208
14	Sexualita osob s mentálním postižením (Z. Kozáková).....	213
14.1	Postoje k sexualitě osob s mentálním postižením	215
14.2	Partnerství osob s mentálním postižením	219
14.3	Manželství osob s mentálním postižením	221
14.4	Rodičovství osob s mentálním postižením.....	221
14.5	Sexuální zneužívání osob s mentálním postižením	223
14.5.1	Doporučení pro omezení výskytu sexuálního zneužívání.....	224
14.5.2	Možnosti ošetření problematiky sexuality v zařízení.....	226
ČÁST METODICKÁ		229
(M. Valenta, O. Müller)		
1	Teorie výchovy osob s mentálním postižením či jinou duševní poruchou	229
(O. Müller)		
1.1	Základní východiska.....	229
1.1.1	Obsah, formy a podmínky výchovy	232
1.1.2	Cíle a výsledky výchovy	234
1.1.3	Metody a další prostředky výchovy	236
1.1.4	Konkretizace vybraných výchovných metod uplatnitelných u osob s mentálním postižením ...	239
1.1.4.1	Terapeuticko-formativní metody	239
1.1.4.2	Dramika (výchovná dramatika)	239
1.1.4.3	Program instrumentálního obohacení (P.I.E. - Programm of Instrumental Enrichment)	245
1.1.4.4	Alternativní a augmentativní komunikace	247
1.1.4.5	Podpůrné pedagogicko-rehabilitační metody.....	249
1.1.4.6	Další podpůrné léčebně (pedagogicko)-rehabilitační metody.....	253
1.2	Koncept bazální stimulace a její využití při edukaci jedinců s těžkým postižením	258
(M. Vítková)		
1.2.1	Okruh osob s těžkým postižením a souběžným postižením více vadami	258
1.2.2	Těžké postižení jako trvalé ohrožení vývoje a života	259
1.2.3	Zásady podpory žáků s těžkým postižením	260
1.2.4	Model „vnímání – představy – myšlení“ jako základ terapií ve speciálně pedagogické intervenci.....	262
1.2.5	Koncept bazální stimulace	265
1.3	Socializace osob s mentálním postižením (O. Müller)	272
1.4	Výchova dítěte s mentálním postižením v rodině.....	275
1.4.1	Další modely reakcí rodičů na výskyt postižení	277
1.4.2	Vlivy na rodinu s dítětem s mentálním postižením (I. Strnadová).....	278
1.4.3	Podpora poskytovaná rodinám dětí s mentálním postižením v České republice	280
1.4.4	Výchovné přístupy a organizace života v rodině s dítětem s mentálním postižením	281
1.5	Osobnost a profesní zdatnost psychopeda.....	284
1.6	Předškolní a školní výchova osob s mentálním postižením	287
1.6.1	Raná péče a předškolní výchova	287
1.6.2	Složky výchovy jako součásti výchovně-vzdělávacího procesu na základní škole.....	292
1.6.3	Výchova na základních školách speciálních.....	298

1.6.4	Vzdělávání žáků s těžkým mentálním postižením a souběžným postižením více vadami	300
1.7	Výchova v zařízeních sociálních služeb (O. Müller)	306
1.7.1	Specifika práce s osobami seniorského věku s demencí způsobenou Alzheimerovou nemocí ..	311
1.8	Standardy kvality sociálních služeb (Z. Kozáková)	321
1.8.1	Základní charakteristika standardů	321
1.8.2	Způsob hodnocení kvality pomocí standardů	322
1.8.3	Typy standardů	322
1.8.3.1	Procedurální standardy kvality sociálních služeb	322
1.8.3.2	Personální standardy kvality sociálních služeb	323
1.8.3.3	Provozní standardy kvality sociálních služeb	323
1.9	Příprava vstupu a vstup na volný trh práce (O. Müller)	325
1.9.1	Sebeobhajování osob s mentálním postižením (Z. Kozáková)	327
1.9.1.1	Schůzky sebeobhájců	328
1.10	Volný čas a zájmová činnost (O. Ješina)	331
1.11	Společenské organizace a občanská sdružení	333
1.11.1	Vznik Společnosti pro podporu lidí s mentálním postižením v České republice, z. s. (M. Mužáková)	333
1.11.2	Činnost SPMP po roce 1989	334
1.11.2.1	Sociální služby pro osoby s mentálním postižením	334
1.11.3	Vznik a rozvoj dalších nestátních neziskových organizací	335
1.12	Výchova osob s jinou duševní poruchou (O. Müller)	338
1.12.1	Děti s pervazivní vývojovou poruchou/PAS	338
1.12.2	Děti s poruchami chování a emocí	342
1.12.3	Dospělí klienti s psychiatrickou diagnózou	344
2	Didaktika osob s mentálním postižením (M. Valenta)	346
2.1	Teorie vzdělávání osob s mentálním postižením	346
2.2	Teorie vyučování osob s mentálním postižením	352
2.2.1	Teoretická východiska procesu vyučování osob s mentálním postižením	352
2.2.1.1	Gnozeologická východiska vyučování	352
2.2.1.2	Psychologická východiska vyučování	353
2.3	Didaktické zásady	360
2.4	Didaktické metody	364
2.4.1	Motivační metody	364
2.4.1.1	Úvodní motivační metody	365
2.4.1.2	Průběžné motivační metody	365
2.4.2	Expoziční metody	366
2.4.2.1	Metody přímého přenosu poznatků	366
2.4.2.2	Metody zprostředkovaného přenosu poznatků	367
2.4.3	Metody fixační	372
2.4.4	Klasifikační metody	374
2.5	Vyučovací formy	377
2.6	Didaktické pomůcky	380
3	Vybrané předmětové didaktiky (M. Valenta)	384
3.1	Smyslová výchova	384
3.1.1	Rozvoj diferenciací jednotlivých analyzátorů	384
3.2	Vyučování českého jazyka na prvním stupni základní školy	390
3.2.1	Počáteční čtení	390
3.2.2	Počáteční psaní	393
3.4	Poznámky k vyučování matematiky	396
3.4.1	Matematické zkušenosti dětí před vstupem do školy a na začátku školní docházky	396

3.4.2	Geneze kvantitativních (mnohostných) představ vedoucích k pojmu přirozeného čísla	398
3.4.3	Početní výkony	399
3.4.4	Slovní úlohy	399
3.4.5	Geometrie	400
3.5	Metodika pracovního vyučování	402
3.5.1	Odraz zvláštností osobnostní struktury žáků s mentálním postižením v hodinách pracovního vyučování	402
3.5.2	Didaktické prostředky a obsah pracovního vyučování	405
3.6	Metodika výtvarné výchovy	411
3.6.1	Tvořivé pojetí výtvarné výchovy	412
3.6.2	Výtvarná výchova v nižších ročnících	412
3.6.3	Výtvarná výchova ve vyšších ročnících	419
3.7	Metodika hudební výchovy	423
3.7.1	Rozvíčování v hodinách hudební výchovy	424
3.7.2	Pěvecké činnosti	428
3.7.3	Instrumentální činnost	430
3.7.4	Hudebně-pohybové hry	432
3.7.5	Hudební poslech	433
3.8	Aplikovaná tělesná výchova u žáků s mentálním postižením a poruchami autistického spektra (O. Ješina).....	435
3.8.1	Základní charakteristika ATV u žáků s MP a PAS.....	435
3.8.2	Specifika v oblasti pohybových aktivit u žáků s MP a PAS	436
3.8.3	Metodické podněty pro ATV žáků s MP a PAS.....	438
3.8.4	Specifika inkluzivní tělesné výchovy u žáků s MP a PAS	441
3.9	Sexuální výchova osob s mentálním postižením (Z. Kozáková)	448
3.9.1	Schéma sexuální výchovy	450
3.9.2	Principy sexuální výchovy	451
3.9.3	Základní východiska sexuální výchovy osob s mentálním postižením	452
3.9.4	Metody a formy sexuální výchovy	455
3.9.5	Obsah sexuální výchovy osob s mentálním postižením v období základního vzdělávání	457
3.9.5.1	Sexuální výchova osob s lehkým mentálním postižením	457
3.9.5.2	Sexuální výchova osob se středním mentálním postižením	461
3.9.5.3	Sexuální výchova osob s těžkým (hlubokým) mentálním postižením a souběžným postižením více vadami	464

PŘÍLOHY **467**

Ukázky IVP pro integrovaného žáka s mentálním postižením	467
--	-----

LITERATURA **473**